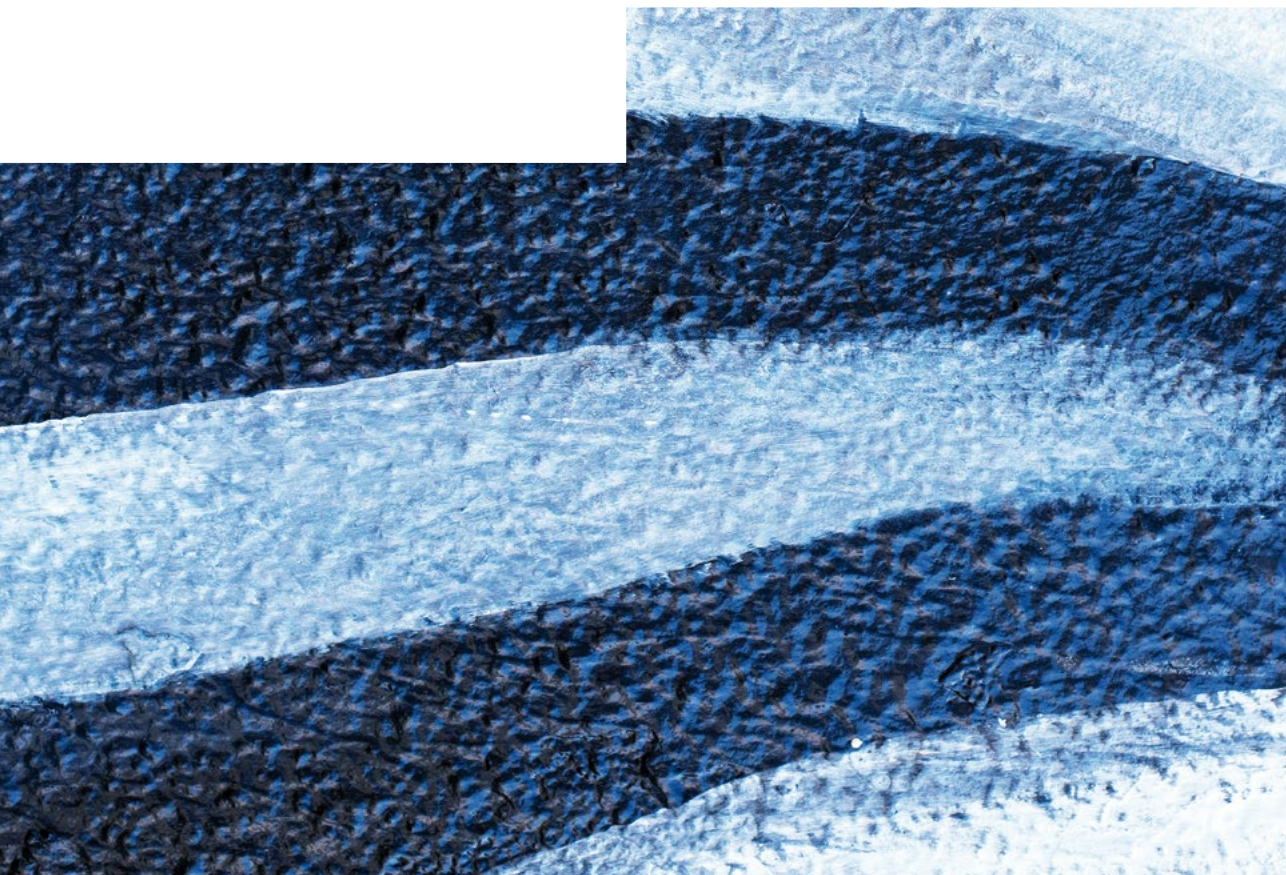

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ

επιστημονική επιμέλεια

Μελετώντας και διδάσκοντας την Ελληνική Επανάσταση στο σύγχρονο σχολείο

Καινοτόμες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ,

Διευθυντής ΠΜΣ «Ιστορική έρευνα, Διδακτική και Νέες Τεχνολογίες» 11

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΙΖΑΝΙΑΣ, Διδάσκοντας την Ελληνική Επανάσταση 15
2. ΣΟΦΙΑ ΛΑΪΟΥ, Η διδασκαλία της οθωμανικής ιστορίας 19
3. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ, Η διδασκαλία της Ελληνικής Επανάστασης
στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο 22
4. ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΟΥΡΓΙΑΝΤΑΚΗΣ, ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΠΟΥΛΙΑΣΗΣ,
Διερευνώντας αντιλήψεις, στάσεις και γνώσεις για την Ελληνική
Επανάσταση. Η περίπτωση των τελειόφοιτων του Τμήματος
Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου 25

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ 1821

1. ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Ο Σολωμός και το Εικοσιένα 61
2. ΝΑΤΑΣΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ, Το θέατρο-ντοκουμέντο στην εκπαιδευτική διαδικασία:
διδακτική πρόταση για την Ελληνική Επανάσταση 80
3. ΜΑΡΙΑ ΤΣΟΥΡΤΗ, Παναγής Σκουζές, Λουκής Λάρας, Ελισάβετ
Μουτζάν-Μαρτινέγκου. Από τη λογοτεχνία στην ιστορία και τανάπαλιν... 92

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ 1821 ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. ΚΥΡΙΑΚΗ ΦΑΡΔΗ, Επιτελέσεις της μνήμης στο Νηπιαγωγείο.
1821: 200 χρόνια μετά..... 107
2. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΡΑΚΩΤΣΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΑΝΤΗ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΥΣΕΡΗ,
Τοπόσημα σε αστικό τοπίο: Τι «θέλει» να θυμάται η πόλη μας για το 1821;
Τι «θέλουμε» να θυμόμαστε εμείς; 118
3. ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΙΔΟΥ, Η συμμετοχή της Βέροιας-Νάουσας
στην Επανάσταση του 1821: ανίχνευση της δημόσιας μνήμης
από ιστορική και πολιτισμική πλευρά, 200 χρόνια μετά..... 134
4. ΣΙΜΟΣ ΜΠΟΖΙΚΗΣ, Τα δάνεια της Επανάστασης ως συνιστώσα
μιας νέας διδακτικής πρότασης: αγνοημένες όψεις και
στοιχειώδεις προϋποθέσεις..... 149
5. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ, 150 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση του 1821:
αναπαραστάσεις του Αγώνα την περίοδο της Απριλιανής Δικτατορίας... 158

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, ΦΟΙΒΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ, ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ,
ΣΙΜΟΣ ΜΠΟΖΙΚΗΣ, ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΠΟΥΛΙΑΣΗΣ, ΗΛΙΑΣ ΣΤΟΥΡΑΪΤΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΥΤΟΣ,
ΚΛΕΙΩ ΣΤΑΜΟΥ, ΕΛΕΝΑ ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΟΥ, Η διδασκαλία της Ελληνικής
Επανάστασης στο σημερινό σχολείο: από την τελμάτωση στην αλλαγή
παραδείγματος μέσω του ψηφιακού παιχνιδιού σοβαρού
σκοπού ΒΥΡΩΝ..... 171
2. ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΝΤΙΔΟΥ, Η αναζήτηση του «Ambrosial Cash»
μέσω συμφραστικών πινάκων στα *Απομνημονεύματα*
του Κολοκοτρώνη και του Μακρυγιάννη. Μια πρόταση συγκριτικής
προσέγγισης στο πλαίσιο της σχολικής τάξης..... 201
3. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΥΡΙΓΑ, Το ιστορικό ντοκιμαντέρ στη διδακτική της Ιστορίας.
Η γέννηση του ελληνικού εθνικού κράτους 218

4. ΜΑΓΔΑ ΜΠΑΛΑΦΟΥΤΗ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΙΑΝΝΙΚΟΣ, Διδάσκοντας την τυπογραφία στα χρόνια της Επανάστασης (1821-1827): μια διδακτική – διαθεματική προσέγγιση	229
5. ΤΑΝΙΑ ΚΡΕΒΑΪΚΑ, Η χρήση των μουσειοσκευών στη διδασκαλία της Ιστορίας στο σχολείο.	238
6. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Διδάσκοντας για την Ελληνική Επανάσταση με βιωματικές δραστηριότητες: ζητήματα διαχείρισης των εθνικών κτημάτων.	255
7. ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΕΡΕΝΤΙΤΗΣ, Δημιουργικές μέθοδοι διδασκαλίας του Αγώνα της Παλιγενεσίας.	275
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	291

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

1

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, όπως όλων σχεδόν των θεωρητικών επιστημών, παγιδύεται κατά κανόνα στο σύστημα της ελεύθερης παρακολούθησης των μαθημάτων από τους φοιτητές και της αποκλειστικής εκφώνησης του μαθήματος από την έδρα των καθηγητών. Αυτή η δομή περιορίζει εν πολλοίς τη μόρφωση στις τρεις εξεταστικές: περνάς ή κόβεις και ξανά στην επόμενη. Ο μεγάλος εξόριστος από αυτή την τεμπέλικη φοίτηση και διδασκαλία είναι ο επιστημονικός ορθολογισμός και όσα συνεπάγεται, όπως την κριτική σκέψη, την ιστορική μέθοδο κ.ά.

Αυτά είχα κατά νου όταν εκλέχτηκα το 1987 Λέκτορας στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου και λίγο αργότερα κλήθηκα να διδάξω το μάθημα της Ελληνικής Επανάστασης. Το Τμήμα Ιστορίας είναι το μόνο το οποίο καθιέρωσε αυτοτελή διδασκαλία αυτού του αντικείμενου, το οποίο μάλιστα έγινε αργότερα αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο.

Τον επόμενο χρόνο, μετά από ένα εξάμηνο διδασκαλίας της Ελληνικής Επανάστασης που δεν είχε πάει καθόλου καλά, ξεκίνησα τα μαθήματα εισάγοντας παρατεταμένη συζήτηση με τις φοιτήτριες και τους φοιτητές, συζήτηση στην οποία φρόνιζα να παίρνουν μέρος ακόμα και όσοι, απρόθυμοι, έσκυβαν το κεφάλι ελπίζοντας ότι δεν θα τους δω. Έπειτα από δύο περίπου μήνες μαθημάτων, με σύντομες παραδόσεις της τάξης των τριών τετάρτων και με πολλή συζήτηση των θεμάτων της κάθε παράδοσης τις επόμενες δύο ώρες, η αύξηση της παρουσίας υπήρξε θεαματική. Στο μεταξύ είχα καταλήξει σε κάποιες διαπιστώσεις σοκαριστικές: το μάθημα αποκλειστικά ή σχεδόν από την έδρα διατηρούσε, όταν δεν καλλιεργούσε, τεράστια κενά στις φοιτήτριες και τους φοιτητές. Για παράδειγμα, εγώ έλεγα «Κράτος» και πολλοί καταλάβαιναν «κυβέρνηση», έλεγα «επανάσταση»

και νοηματικά χωρούσε έως και ο όρος «πραξικόπημα», αναφερόμουν στη μέθοδο του επαναστατικού πολέμου των Ελλήνων και οι φοιτητές καταλάβαιναν ηρωισμό, εξηγούσα την ισχύ που είχαν συγκεντρώσει οι ελληνικές ηγετικές ομάδες του νέου ελληνισμού και οι περισσότεροι αντιλαμβάνονταν την τρισχιλιετή συνέχεια, αλλά και όροι όπως στρατηγική, τακτική, γεωπολιτική κ.λπ. για τους φοιτητές αντιστοιχούσαν σε κάτι κενό ή αόριστο. Κοντολογίς, το μέσο επίπεδο γνώσεων ήταν ανεπαρκές και η ικανότητα αφαιρετικής σκέψης ήταν πολύ χαμηλή. Έπρεπε συνεπώς να βελτιωθούν.

Οι παρατεταμένες συζητήσεις στο μάθημα αυτό με βοήθησαν να διαβάσω στα λεγόμενα των φοιτητριών και των φοιτητών τον λόγο του «εχθρού» της επιστημονικής εκπαίδευσης, δηλαδή τα σοβαρά κενά στη μέση εκπαίδευση που μεταφέρονταν στην Τριτοβάθμια αλλά και τον διάχυτο «κανιβαλισμό» του επιστημονικού ορθολογισμού από τον δημόσιο λόγο γύρω από την Επανάσταση. Ο λόγος αυτός εκφράζεται από ποικίλες ομάδες της ελληνικής κοινωνίας: από την Εκκλησία, τους πολιτικούς με τα επετειακά τους στερεότυπα, τους υπεύθυνους τηλεοπτικών μέσων, τους αμόρφωτους δημοσιογράφους, ιδίως της τηλεόρασης. «Εχθρός» υπήρξε επίσης η υφέρπουσα επιδίωξη πολλών φοιτητών να πάρουν πτυχίο χωρίς γνώση, επιδίωξη που στήριζαν και οι φοιτητικές παρατάξεις. Ενάντια σε όλα αυτά, έπρεπε, λοιπόν, να χτίσω ένα ισχυρό νοηματικό τείχος και, μέσω του μαθήματος, να το εδραιώσω. Καθώς ποτέ δεν πίστεψα ότι υπάρχει αυτό που ονομάζεται «χαρούμενη γνώση», αλλά αντίθετα υπάρχει η ικανοποίηση από τις διαρκείς και σύντονες προσπάθειες κατάκτησης της επιστημονικής γνώσης, σκέφτηκα ότι ήταν απαραίτητος ένας κάποιος λελογισμένος σταχανοβισμός, μια εδραία εκπαιδευτική πειθαρχία. Αυτή αρχικά σήμαινε εργασία εντός του μαθήματος, με στόχο να κατακτήσουν οι φοιτητές σε ικανοποιητικό βαθμό την ικανότητα της επιστημονικής αφαίρεσης, να είναι πλέον σε θέση να αντιλαμβάνονται κάποιες κοινές λέξεις ως επιστημονικές έννοιες και όρους, να ερμηνεύουν τα ιστορικά φαινόμενα ορθολογικά.

Ευτυχώς, στη διάρκεια των σπουδών μου στο Παρίσι, είχα προσαρμοστεί πολύ καλά στον εκπαιδευτικό καταναγκασμό, που συνδυασμένος με κίνητρα και ελκυστικότητα θα ήταν μάλλον αποτελεσματικός στην εκπαιδευτική διαδικασία και στα καθ' ημάς. Απέμενε η τεχνική. Θυμήθηκα ξανά τη δομή του κάθε εβδομαδιαίου μαθήματος στα γαλλικά πανεπιστήμια με την υποχρεωτική εργαστηριακή διδασκαλία, σκάλισα ξανά το σύστημα των βρετανικών tutorials και επιβεβαίωσα

για πολλοστή φορά ότι η εργασία στο διδακτικό αντικείμενο διαπαιδαγωγεί, αλλά εφόσον αυτό γίνεται πρωτίστως με εργασία εντός του μαθήματος και ακολούθως με την ατομική μελέτη. Έτσι, τον τρίτο περίπου χρόνο σχημάτισα μια βασική δομή που εφαρμόζα στο κάθε τρίωρο μάθημα και για κάθε μάθημα του εξαμήνου. Τρία τέταρτα διδασκαλία από την έδρα, μία και πλέον ώρα συζήτησης για τα θέματα του μαθήματος της ημέρας, χωρίς να αφήνω μονίμως τους ίδιους και τους ίδιους να μιλάνε, και τέλος, για περίπου είκοσι λεπτά μια πολύ σύντομη γραπτή δοκιμασία γύρω από την κεντρική επιστημονική έννοια του μαθήματος που δίδασκα και βαθμολογούσα. Επιπλέον, στη διάρκεια του εξαμήνου οι φοιτητές έπρεπε να συντάξουν μια περίληψη για καθένα από τα τρία βιβλία του μαθήματος τα οποία όφειλαν να μελετήσουν. Όποιος φοιτητής λάμβανε από τις προηγούμενες βαθμολογίες κατά μέσο όρο έξι και άνω δεν χρειαζόταν να δώσει εξαμηνιαίες εξετάσεις. Αλλά και όσοι φοιτητές έδιναν εξετάσεις έπρεπε να απαντήσουν σε μία και μοναδική ερώτηση κρίσης συντάσσοντας ένα σύντομο κείμενο υπό μορφή ιστορικού δοκιμίου με ανοικτά βιβλία (όποια ήθελαν εκτός από τα σχολικά) και με τα κινητά τηλέφωνα κλειστά και ακουμπισμένα στην έδρα. Η συμμετοχή στο μάθημα απογειώθηκε, το ίδιο και η επιτυχία των φοιτητών σε κάθε εξάμηνο.

Προφανώς, οι προσαρμογές αυτής της μεθόδου μπορεί να είναι πολλές και ορισμένες τις δοκίμασα σε άλλα μαθήματα, ιδίως σε μαθήματα επιλογής. Αλλά όλες απαιτούν αρκετή πρόσθετη δουλειά από τον καθηγητή. Εγώ είχα την τύχη να βοηθηθώ από τον δρ Κώστα Κατσάπη και ακολούθως από τον δρ Σίμο Μποζίκη.

Ωστόσο, ειδικά για τη διδασκαλία της Επανάστασης υπήρχαν, και εν μέρει εξακολουθούν να παρεμβάλλονται, γενικότερα πολιτισμικά πλαίσια υπό τη μορφή των κοινών τόπων και των στερεοτύπων του κυρίαρχου δημόσιου λόγου. Αποτελούν εμπόδια στον επιστημονικό ορθολογισμό εν γένει και στη διδασκαλία του 1821 ειδικότερα, επειδή ακριβώς η Επανάσταση αντιστοιχεί σε κομβικό ιδρυτικό γεγονός με αμιγώς ανατρεπτικό χαρακτήρα. Όλα αυτά τα εμπόδια συνιστούν ένα είδος ιρασιοναλισμού με επιθετικό χαρακτήρα. Πρόκειται, λόγου χάρη, για το πώς ο επαναστατικός πόλεμος προβάλλεται σαν ηρωισμός, οπότε ένα επίθετο αρκεί ώστε σαν πέπλο να σκεπάσει την ορθολογική και μεθοδική οργάνωση του πολέμου από τους Έλληνες· η ιστορική αγραμματοσύνη (αλλά και η κουτοπονηριά) της ελληνικής Εκκλησίας που παριστάνει την πρωτοπορία εκεί όπου λίγοι ιεράρχες υπήρξαν απλώς συμπληρωματικοί· το γεγονός ότι οι Έλληνες στηρίχτηκαν πρω-

τίστως στις δικές τους δυνάμεις, ακριβώς για να μπορούν να επιτύχουν την ανεξαρτησία τους, αντιστρατεύεται από τα ισχυρά στερεότυπα ότι μας «κατέστρεψαν οι ξένοι» ή το ακριβώς αντίθετο ότι «μας έσωσαν στο Ναυαρίνο». Ο κατάλογος ήταν και παραμένει τόσο μακρύς, ώστε με οδήγησε να υποστηρίξω ότι η ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης έχει υποστεί έντονο «κανιβαλισμό» από τον δημόσιο λόγο ποικίλων δημόσιων θεσμών και προσώπων, εντέλει πτυχών της κυρίαρχης ιδεολογίας. Πρόκειται για φαινόμενο τέτοιας έκτασης ώστε, εκτός εξαιρέσεων, φοιτήτριες και φοιτητές προσέρχονται λίγο πολύ με αυτά κατά νου ως κοινώς αποδεκτές ερμηνείες. Ωστόσο, μια ευθεία αντιπαράθεση εντός του μαθήματος με όλα αυτά τα στοιχεία της κυρίαρχης ιδεολογίας θα ήταν λάθος από εκπαιδευτική άποψη και άσκοπη ως τακτική. Αποτελεσματικότερο είναι να προκύπτουν ως ερωτήματα ή και διαφωνίες των φοιτητριών και των φοιτητών, επειδή εργάζονται στην ιστορία. Από εκεί προκύπτει η αξία της συζήτησης εντός του μαθήματος και γενικότερα ο εύλογος εκπαιδευτικός «σταχανοβισμός» που προανέφερα, ακριβώς επειδή αναγκάζει τις ίδιες τις φοιτήτριες και τους ίδιους τους φοιτητές να οργανώσουν και να οξύνουν την κρίση τους.

2

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΣΟΦΙΑ ΛΑΪΟΥ

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πρόεδρος Τμ. Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΕΧΩ ΤΗΝ ΤΥΧΗ ΝΑ ΔΙΔΑΣΚΩ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΟΣΟ ΩΣ υποχρεωτικό όσο και ως μάθημα επιλογής σε ένα τμήμα στο οποίο δεν είναι ανάγκη να εξηγηθεί το αυτονόητο, ότι δηλαδή δεν είναι δυνατή η μελέτη και διεξαγωγή έρευνας με αντικείμενο τους χριστιανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας, παραβλέποντας το γεγονός ότι οι πληθυσμοί αυτοί δρούσαν ως οργανικό τμήμα μιας αυτοκρατορίας.

Είναι όμως μόνο αυτό η οθωμανική ιστορία; Προφανώς όχι. Η προσαρμοσμένη στα ερευνητικά ερωτήματα της νεοελληνικής ιστορίας αντιμετώπιση μιας αυτοκρατορίας, που υπήρξε για αιώνες παγκόσμια δύναμη σε Ανατολή και Δύση, αδικεί το αντικείμενο της οθωμανικής ιστορίας, αλλά και περιορίζει την οπτική της ανάλυσης των μη μουσουλμανικών πληθυσμών. Δεν μπορεί, λ.χ., να μην αναδεικνύονται στη διδασκαλία οι ισλαμικές, ιρανικές, μογγολικές και βυζαντινές επιρροές στη διαμόρφωση των θεσμών, ο βαθμός διείσδυσης των θεσμών και αποδοχής τους από τους μουσουλμανικούς και μη πληθυσμούς, η μόνιμη διάσταση μεταξύ θεωρίας (δηλαδή κρατικής και ισλαμικής ρητορικής) και κοινωνικής πραγματικότητας μέσα από παραδείγματα, π.χ. οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των θρησκευτικών ομάδων, και, τέλος, η πλούσια πολιτισμική παραγωγή των Οθωμανών σε επίπεδο υψηλής και λαϊκής κουλτούρας.

Όταν είχα ξεκινήσει πριν από περίπου δύο δεκαετίες τη διδασκαλία, θυμάμαι ότι προκαλούσε εντύπωση στους φοιτητές η συχνότητα προσφυγής χριστιανών στο οθωμανικό ιεροδικείο για ζητήματα για τα οποία υπήρχε η –θεσμικά αναγνωρισμένη– εναλλακτική της χρήσης των αντίστοιχων εκκλησιαστικών και κοινοτικών θεσμών. Όμως ακόμα πιο έντονη έκπληξη και καχυποψία προκαλούσε η επισήμανση ότι η οθωμανική ποίηση αξίζει μελέτης αυτή καθαυτή, γιατί ξε-

φεύγει από τα στενά θεολογικά πλαίσια και αναδεικνύει τον συναισθηματικό κόσμο των Οθωμανών μουσουλμάνων της πρώιμης νεότερης περιόδου, τα υπαρκτά τους ερωτήματα, τη σχέση με τον χρόνο και τον έρωτα. Και ομολογώ ότι ήταν –και εν πολλοίς συνεχίζει να είναι– ευκολότερο να αναδείξεις στη διδασκαλία τις οθωμανικές πολιτικές που είχαν ουδέτερο ή και θετικό αντίκτυπο στους πληθυσμούς (π.χ. οι πολιτικές «επιείκειας» [istimalet], η ευελιξία στην οργάνωση των τοπικών κοινοτήτων, ο δικαιοκός πλουραλισμός) παρά να πείσεις τους ακροατές σου ότι οι Οθωμανοί Τούρκοι δεν ήταν «βάρβαροι», ότι εκπροσωπούσαν κάτι περισσότερο από μια κατακτητική μηχανή και ότι στις –οικολίγες– ιδιωτικές και βακουφικές βιβλιοθήκες μπορούσε κανείς να βρει ποίηση, χρονικά, νομικές και ιατρικές πραγματείες και όχι μόνο αντίτυπα του Κορανίου. Εξυπακούεται ότι η δυσκολία αυτή εντείνεται από την απουσία μεταφράσεων στην ελληνική γλώσσα έργων που αναφέρονται στον εσωτερικό κόσμο και τις διανοητικές ανησυχίες των Οθωμανών μουσουλμάνων, αλλά και από την ενασχόληση έως τώρα των ιστορικών της αυτοκρατορίας μόνο με αρχειακό υλικό που αναδείκνυε τις κρατικές πολιτικές και τις σχέσεις των υπηκόων με την εξουσία. Φτάνει όμως να μεταφράσουμε π.χ. ποίηση ή περισσότερα οθωμανικά χειρόγραφα, προσπαθώντας να αναδείξουμε μορφές της ατομικότητας στο οθωμανικό περιβάλλον; Θα έλεγα ότι δεν αρκεί, αλλά και δεν πρέπει να ανασταλεί η προσπάθεια. Από την άλλη, ο βαθμός του ενδιαφέροντος για την οθωμανική ιστορία εξαρτιόταν πάντα από την εκάστοτε πολιτική συγκυρία κι αυτό πρέπει να το έχουμε υπόψη όσον αφορά τον βαθμό δεκτικότητας των φοιτητών και, γενικότερα, του ενδιαφερόμενου κοινού στην παρουσίαση ζητημάτων οθωμανικής ιστορίας.

Τις τελευταίες δεκαετίες οι οθωμανικές σπουδές έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα και πλέον βρισκόμαστε στην τρίτη γενιά Ελλήνων οθωμανολόγων που διδάχτηκαν σε ελληνικά πανεπιστήμια. Δεν προκαλεί επομένως έκπληξη ότι στις ακαδημαϊκές εκδηλώσεις με αφορμή την επέτειο των 200 χρόνων από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης αναζητείται ο λόγος των Οθωμανών και ο βαθμός επιρροής της επανάστασης στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στην αυτοκρατορία. Τολμώ να ισχυριστώ ότι και σε αυτό το θέμα το Τμήμα Ιστορίας πρωτοπόρησε, όταν τη δεκαετία του 2000 ο συνάδελφος Πέτρος Πιζάνιας οργάνωσε συνέδριο για την Ελληνική Επανάσταση, εντάσσοντας την οθωμανική οπτική στις θεματικές.

Κλείνοντας, θα έλεγα ότι, ενώ την πρώτη περίοδο ανάπτυξης των οθωμανικών σπουδών στην Ελλάδα η προσπάθεια επικεντρωνόταν στο να αποδειχθεί ότι η ελληνική ιστορία της νεότερης περιόδου συνδέεται άμεσα με την οθωμανική, τώρα πλέον η οθωμανική ιστορία έχει καθιερωθεί ως αυτόνομο αντικείμενο· κι αυτό, τουλάχιστον, είναι επιτυχία.

3

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ καλλιεργεί συστηματικά την ιστορική κατανόηση της Ελληνικής Επανάστασης εδώ και περισσότερο από τριάντα χρόνια, τόσο στον προπτυχιακό όσο και στον μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών. Πιο συγκεκριμένα, το μάθημα «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» διδάσκεται στο Τμήμα από τα τέλη της δεκαετίας του 1980: έως το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 από τον ομότιμο σήμερα καθηγητή Πέτρο Πιζάνια και έκτοτε από τον γράφοντα. Η μακρά παράδοση του Τμήματος στη διδασκαλία και την έρευνα της Επανάστασης του 1821 συνιστά αξιοσημείωτη εξαίρεση μεταξύ των ελληνικών ΑΕΙ (μία ακόμα είναι το Πάντειο Πανεπιστήμιο). Επίσης, το Τμήμα Ιστορίας είναι το μοναδικό που διαθέτει μέλος ΔΕΠ με γνωστικό αντικείμενο «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης». Ως αποτέλεσμα, η διδασκαλία του μαθήματος «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» πραγματοποιείται σε συνθήκες ιδιαίτερα δημιουργικές για τον διδάσκοντα και, ευελπιστώ, επωφελείς για τις φοιτήτριες και τους φοιτητές, αφού το μάθημα συνδέεται με πολλά άλλα μαθήματα νεότερης ιστορίας (ελληνικής, ευρωπαϊκής, οθωμανικής), υποστηρίζεται από αυτά, αλλά και τα υποστηρίζει στο πλαίσιο ενός κοινού στόχου: να επισημανθούν και αναλυθούν οι πολλαπλές και διαφορετικές δυναμικές κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές διεργασίες του 18ου και του 19ου αιώνα που διαμόρφωσαν τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνιών. Στο πλαίσιο αυτό, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του μαθήματος «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» εκπαιδεύονται να κατανοούν και να διερευνούν τη γένεση του ελληνικού εθνικού κινήματος και την Επανάσταση του 1821 ως σύνθετα ιστορικά γεγονότα που σημαδεύουν τη μετάβαση της ελληνικής κοινωνίας στη Νεωτερικότητα.

Όταν ανέλαβα να διδάξω για πρώτη φορά το μάθημα, σκεφτόμουν ότι η

σημαντικότερη δυσκολία που θα αντιμετώπιζα θα συνδεόταν με την πολύ μεγάλη και διαρκώς αυξανόμενη απόσταση ανάμεσα στις σύγχρονες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις της Ελληνικής Επανάστασης και στις κυρίαρχες προσλήψεις που καλλιεργούνται για αυτήν στο πεδίο της λεγόμενης «δημόσιας ιστορίας». Πράγματι, συχνά αντιμετωπίζω ερωτήματα που απηχούν την ισχυρή επίδραση που εξακολουθούν να ασκούν η εθνορομαντική ιστοριογραφία του 19ου αιώνα και οι μεσοπολεμικές και μεταπολεμικές «αριστερές» αναγνώσεις του Εικοσιένα. Ωστόσο, στην πορεία των χρόνων διαπίστωσα ότι οι σημαντικότερες δυσκολίες είναι άλλες. Ιδιαίτερα βαρύνουσα, που όμως δεν αφορά αποκλειστικά τη διδασκαλία του μαθήματος για την Ελληνική Επανάσταση, είναι η μικρή εξοικείωση των αποφοίτων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με βασικές έννοιες των κοινωνικών επιστημών που είναι απολύτως απαραίτητες προκειμένου να κατανοηθούν οι κοινωνικές και ιδεολογικο-πολιτικές εξελίξεις που προκάλεσαν την Ελληνική Επανάσταση και ανατροφοδοτήθηκαν και μορφοποιήθηκαν από αυτήν. Φοβάμαι ότι η περαιτέρω υποβάθμιση των κοινωνικών επιστημών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, όπως δείχνει και η πρόσφατη αφαίρεση της Κοινωνιολογίας από τις εισαγωγικές εξετάσεις για τα ΑΕΙ, θα ανατροφοδοτήσει αυτή την αδυναμία.

Η δεύτερη δυσκολία συνδέεται με τη σχετικά μικρή ανανέωση της ειδικής βιβλιογραφίας για την Ελληνική Επανάσταση κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Έχει επισημανθεί από πολλούς ιστορικούς ότι ο θεωρητικός και μεθοδολογικός εκσυγχρονισμός της ελληνικής ιστοριογραφίας μεταπολιτευτικά προσανατολίστηκε στην ιστορία του ελληνικού κράτους μετά την Επανάσταση, κατά τον 19ο και ιδίως στον 20ό αιώνα, καθώς και στη διερεύνηση της προεπαναστατικής εποχής, ιδίως στα γνωστικά πεδία της οικονομικής ιστορίας, της ιστορίας των ιδεών και πιο πρόσφατα των οθωμανικών σπουδών. Καλύφθηκαν έτσι μεγάλα κενά στην επιστημονική βιβλιογραφία της νεότερης και της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, κάτι που ήταν απαραίτητο να συμβεί, ωστόσο δεν συνέβη το ίδιο με τη βιβλιογραφία της Επανάστασης. Έτσι, οι φοιτήτριες και οι φοιτητές, ιδίως στον μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών που επιθυμούν να εμβαθύνουν στη μελέτη της Ελληνικής Επανάστασης και στρέφουν σε αυτήν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον, έχουν στη διάθεσή τους έναν μικρό σχετικά και άνισο θεματικά αριθμό επιστημονικών εργασιών που εκπονήθηκαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες και προσεγγίζουν το Εικοσιένα με βάση τα σύγχρονα θεωρητικά και μεθοδολογικά εργαλεία της ιστορικής επιστήμης. Εύχο-

μαι η πολύ πρόσφατη αναζωογόνηση του ιστοριογραφικού ενδιαφέροντος για την Ελληνική Επανάσταση στον ακαδημαϊκό χώρο με αφορμή την 200ή της επέτειο να μην είναι προσωρινή, ώστε να αποδώσει, σε βάθος χρόνου, μεγάλο αριθμό από αξιόλογες και επιστημονικά πρωτότυπες ερευνητικές εργασίες που θα λειτουργήσουν ως πολύτιμα βοηθήματα ιδίως για τους νέους ερευνητές.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΥΤΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΙΑΝΝΙΚΟΣ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΡΑΚΩΤΣΟΥ, ΕΛΕΝΑ ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΟΥ,
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΟΥΡΓΙΑΝΤΑΚΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΥΣΕΡΗ, ΤΑΝΙΑ ΚΡΕΒΑΪΚΑ, ΣΟΦΙΑ ΛΑΪΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΑΝΤΗ,
ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΕΡΕΝΤΙΤΗΣ, ΝΑΤΑΣΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ, ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, ΜΑΓΔΑ ΜΠΑΛΑΦΟΥΤΗ, ΣΙΜΟΣ ΜΠΟΖΙΚΗΣ,
ΦΟΙΒΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ, ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΝΤΙΔΟΥ, ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΙΖΑΝΙΑΣ,
ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΠΟΥΛΙΑΣΗΣ, ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΙΔΟΥ, ΚΛΕΙΩ ΣΤΑΜΟΥ, ΗΛΙΑΣ ΣΤΟΥΡΑΪΤΗΣ,
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΥΡΓΙΑ, ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ, ΜΑΡΙΑ ΤΣΟΥΡΤΗ, ΚΥΡΙΑΚΗ ΦΑΡΔΗ

Η έκδοση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο του εορτασμού των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση και διαπνέεται από έναν κριτικό προβληματισμό, προϊόν του τρόπου έρευνας και διδασκαλίας της Ελληνικής Επανάστασης στο ακαδημαϊκό περιβάλλον του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Ο προβληματισμός αυτός διαχέεται στο επιστημονικό και εκπαιδευτικό σώμα της ελληνικής κοινωνίας μέσω μιας ομάδας νέων ερευνητών (διδασκτόρων, κατόχων μεταπτυχιακού διπλώματος), ενώ συναπαντιέται με έναν πυρήνα ευαίσθητων εκπαιδευτικών της πράξης κυρίως μέσω του ιστορικού, πλέον, επιστημονικού περιοδικού της *Νέας Παιδείας*.

Στόχος της έκδοσης είναι να δοθεί η ευκαιρία στους άμεσα εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία (εκπαιδευτικούς, μαθητές, φοιτητές) να μελετήσουν το κορυφαίο ιστορικό γεγονός της Ελληνικής Επανάστασης με σύγχρονες βιωματικές, συνεργατικές και διερευνητικές μεθόδους, στοιχείο το οποίο θα τους ωθήσει να προσεγγίσουν κριτικά τη σημασία της, κυρίως στο παρόν και στο μέλλον, τόσο για την ελληνική κοινωνία όσο και για τους πολίτες, και ιδιαίτερα για τις νεότερες γενιές που διδάσκονται Ιστορία στην εκπαίδευση. Παράλληλα, αυτή η «διδακτική εμπειρία» μπορεί να αποτελέσει αφετηρία αναστοχασμού και αναθεώρησης του τρόπου διδασκαλίας της Ιστορίας στο σύγχρονο σχολείο.

ISBN:978-618-03-2925-4

9 786180 329254
ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82925

metaixmio.gr

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ